

מראי מקומות - ראש השנה ט. מראי מקומות מפעל עמוד וחזרה

בשנה שאין בה שמיטה או יובל, אבל אם הוא שמיטה או יובל פטור. עוד כתב שלהנחת הטורי אבן שחייבים בתרומות ומעשרות, מסתמא מפריש מעשר שני משום שהולכים אחר רוב שנים. גם במרומי שדה כתב שמפריש מעשר שני, משום שלא נתנה תורה זמן מיוחד למעשר שני, אלא כל השנים מחוייב במעשר שני מלבד שנה שלישית ושישית שמייוחדים למעשר עני.

ה. ר"ע אומר אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית וכו' הקשה הפני יהושע, שכיון שלר"ע לומדים מכאן דין תוספת, מדוע צריך לדרוש הפסוק לענין שביעית, הלא פשוט הפסוק מדבר לענין שבת, ויאמר שבא ללמד על דין תוספת שבת עצמו. וביאר, שאם מדובר לענין שבת, לא היה צריך לומר גם חרישה וגם קצירה, שהרי מסברא אין לחלק בתוספת שבת בין לפניו לאחריה. ורק לגבי תוספת שביעית, שאין ענינו שלפניו דומה לאחריה, לפי שלפניו אסור רק חרישה וכדו', ולאחריה דוקא קצירה וכדו' אסור. גם בחידושי רעק"א הקשה כן, והוסיף שלפי זה נאמר שלא אסרה תורה בתוספת שבת אלא חריש וקציר בלבד.

ה. וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית פירש רש"י, כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית, אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. והקשה הריטב"א, מדוע צריך דין תוספת שביעית לפירות אלו, הרי יש להם דין פירות שביעית ממש, וכמו שדרשו שכל פירות שהביאו שליש בשביעית דינם כפירות שביעית. ותירץ, שאכן לא הוצרכו לאסור הפירות, אלא לאסור כל עבודה בשדה שיעשה אף בשמינית כדי להועיל לאותן פירות, וכן כתבו התוס' לקמן (יב: ד"ה מנהג).

ו. מלמד שמוסיפין מחול על קודש הרמב"ם (שביתת עשור פ"א ה"ו) לא הביא דין תוספת יוה"כ לענין מלאכה אלא לענין עינוי בלבד, וכתב המגיד משנה שדעת הרמב"ם שתוספת יוה"כ לגבי עינוי הוא מדאורייתא, ולגבי מלאכה הוא דרבנן. אבל הכסף משנה כתב בדעת הרמב"ם שאין כלל דין תוספת יוה"כ לגבי מלאכה, וכן בשבת ויו"ט להרמב"ם אין דין תוספת שבת ויו"ט אפילו מדרבנן. ובלחם משנה האריך בשיטת הרמב"ם, שפסק כר"ע שאין לו דין תוספת, ורק לענין עינוי ביו"כ משמע בגמרא שפסקו כר' ישמעאל, וע"כ סובר הרמב"ם שלזה יש דין תוספת.

ז. כל מקום שיש בו שבות מוסיפין מחול על קודש הקשה רעק"א בגלה"ש, לדעת ר"ע שלומד דין תוספת משביעית, איך אפשר ללמוד מזה לעינוי, והרי יש לפרוך

א. לאפוקי מדר' יהודה דאמר שנת חמישים עולה לכאן ולכאן

נחלקו הראשונים כיצד פוסקים להלכה. דעת התוס' שהלכה כר"י, ששנת חמישים עולה לכאן ולכאן, ואף שאמרו כאן לאפוקי מדר"י הלכה כמותו, והביאו כמה ראיות לזה. הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"י ה"ז) פסק כחכמים, ששנת חמישים היא, ואינה עולה לתחלת מנין יובל שלאחריה. אולם, האחרונים הקשו, שפסקו כר' ישמעאל בנו של ריב"ב, ובסוגייתנו מבואר שרק לרבנן דר' ישמעאל דורשים לאפוקי מדר' יהודה, אבל לר' ישמעאל לא.

ובערוך לנו כתב, שמה שצריכים הפסוק של יובל היא' לומר שאינה מתקדשת בסוף, זהו רק מפני שמוסיפין מחול על הקודש, וכיון שכן יש סברא לומר שכשם שמוסיפין בתחילה מוסיפין גם בסוף, ולכך צריך פסוק למעט. ועל כן לשיטת התוס', שמדאורייתא מוסיפין מחול על הקודש, צריך פסוק למעט סוף יובל, וממילא אין פסוק לאפוקי מדר"י לדעת רבנן דר' ישמעאל. אבל לשיטת הרמב"ם שמדאורייתא אין מוסיפין מחול על הקודש חוץ מעינוי יו"כ, אין סברא לומר שמוסיפין על סוף יובל, ואי"צ פסוק למעט, והפסוק פנוי לדרוש לאפוקי מדר' יהודה.

ב. ואי אתה מונה שנת חמישים ואחת

הקשה הטורי אבן, שיוצא שלפי חכמים יש ח' שנים בין שמיטה שקודם יובל לבין שמיטה שלאחר היובל, וא"כ הכתוב במצות הקהל מקץ שבע שנים וכו', דהיינו בחוה"מ סוכות לאחר שמיטה שעושים הקהל, לכאן בשמיטה ראשונה שלאחר יובל היה לו לומר מקץ ח' שנים. ובמרומי שדה כתב שכוונת הפסוק היא שמתחלת המנין הוא ז' שנים, אבל אין הכוונה דוקא שמהשמיטה שעברה הוא שבע שנים, וכן כתב השפת אמת בפשיטות.

ג. ואי אתה מונה וכו'

כתב הטורי אבן, שיש לדון באותן י' ימים שבין ר"ה ויום הכפורים, איזה מעשר יביא, מעשר שני או מעשר עני. בשלמא לר' יהודה, שנה זו היא ראשונה בשנות השמיטה, וודאי נותן מעשר שני, אבל לרבנן מה דינו (ולכאורה לדברי חידושי הר"ן המובאים בדף ח' שלכו"ע הלכות שמיטת קרקע מתחילין מר"ה של היובל, אין חיוב תרו"מ כלל, ודעת הטורי אבן כמסקנת הפני יהושע שם, שבימים אלו אין אפילו איסור עבודת קרקע).

והשפת אמת כתב, שאף אם לדעת חכמים אין איסור לעבוד הקרקע בין ר"ה ליו"כ, מ"מ י"ל שפטור לגמרי מתרומות ומעשרות, משום שלא חייבה תורה בתרומות ומעשרות אלא

מראי מקומות מפעל עמוד וחזרה

מראי מקומות - ראש השנה

ט. (המשך)

וברש"י ביומא (פא) כתב 'התקן עצמך בתשעה', וצ"ע כוונתו בזה.

ז. כל האוכל ושותה בתשיעי וכו' במנחת חינוך (שי"ג, ט"ו) דן האם נשים מחוייבות במצוה זו של אכילת ערב יו"כ, האם כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא פטורות, או שכיון שהוציאה התורה בלשון עינוי, ונשים חייבים בעינוי, חייבות הן גם באכילה זו. וצידד, שאם הוא דין תורה שדורשים מ'ועניתם', יש לפטור נשים משום שהזמן גרמא, ואף שדורשים מעינוי, הרי יש הדורשין מעינוי דין תוספת יוה"כ, ומ"מ צריך פסוק לרבות נשים, כמבואר בסוכה (כח), אבל אם אסמכתא בעלמא הוא, י"ל שחז"ל קבעו לדין אכילה בעיו"כ כמו העינוי של יו"כ, וכשם שנשים חייבות בעינוי יוה"כ, כך חייבות גם באכילת עיו"כ. ולפי"ז פירש דעת הרמב"ם שאינו אלא דרבנן וכשי' הכסף משנה בדעתו, ולכך לא הזכיר הרמב"ם שנשים פטורות. וע"ש עוד שכתב לדון האם מכיון שלומדים זאת מלשון עינוי, קיום המצוה הוא דוקא בככותבת, שהוא שיעור המוציא מידי עינוי.

מה למלאכה שכן אסורים בשבת ויו"ט, והניח בצע"ג. עוד הקשה גם במלאכה עצמה, שבשיעית אין איסור בתוספת אלא בחריש וקציר, וכמו שכתבו התוספות שהם מועילים לשיעית עצמה, ואיך לומדים לתוספת שבת ויו"ט בשאר מלאכות. ובהערות להגרי"ש תירץ הקושיא השניה, לדעת הרמב"ם שיש תוספת רק לגבי עינוי, וגדר התוספת בעינוי הוא שיכנס ליום כשהוא כבר מעונה, וזהו לצורך עינוי עיצומו של יום, ובזה דומה תוספת עינוי ביו"כ לתוספת מלאכה בשיעית.

ח. כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב וכו' בטעם מצות אכילה בתשיעי, כתב השערי תשובה (שער ד', אות ח'-י) ג' טעמים: א. להראות שמחתו בהגיע זמן כפרה, ועי"ז תהי' לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונותיו לעוונותיו. ב. בשאר ימים עושים סעודה לשמחה של מצוה, ומפני שיו"כ הוא צום, נתחייבנו לקבוע הסעודה על שמחת המצוה בערב יוה"כ. ג. למען נתחזק כדי להרבות תפלה ותחנונים ביום הכפורים, ולשית עצות בנפשנו על התשובה ועקריה.